

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 1

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

FEBRUARY 2024

WWW.AJERUZ.COM

KO'RISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING OILADAGI TARBIYASI

Z.X. Xusnuddinova

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

E.B.G'aniyeva, B.J.Bekchanova, S.A.Baratova, G.G'Yo'ldasheva

Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni oiladagi tarbiyalash jarayonidagi muammolar, qiyinchiliklar va yechimlar haqida so'z yuritiladi. Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bola tarbiyasida oilaning o'rni haqida bayon etiladi.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются проблемы, трудности и решения в процессе воспитания детей с нарушениями зрения в семье. Рассказывается о роли семьи в воспитании ребенка с нарушениями зрения.*

Annotation: *this article will talk about problems, difficulties and solutions in the process of raising children with visual impairments in the family. It is described about the role of the family in the upbringing of a child with a visual impairment.*

Kalit so'zlar: *ko'rishida nuqsoni bo'lgan bola, oila muhiti, tarbiya jarayoni, ota-ona munosabati, korreksiya.*

Ключевые слова: *ребенок с нарушениями зрения, семейное окружение, процесс воспитания, родительское отношение, коррекция.*

Keywords: *child with visual impairment, family environment, upbringing process, parent relationship, correction.*

Oila bolani tug'ilganidanoq tarbiyalaydi va ijtimoiylashtiradi. Mehribon ota-ona, qarindoshlar va do'stlar o'z farzandlari haqida yaxshiroq va ko'proq bilishlari, u nima qila olishini va nima qila olmasligini ko'rishlari mumkin, chunki har bir bola o'z rivojlanishida, tashqi ko'rinishida, xulq-atvorida va o'ziga xos xususiyatlarida individualdir. Oilada ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaning dunyoga kelishi barcha oila a'zolari hayotida o'ziga xos psixologik muhitni yaratadi. Ota-onalar psixologik stressni yengish bilan bog'liq hissiy qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ota-onalarning o'zlarida va ularning atrof-muhit bilan munosabatlarida bir qator muammolar vujudga keladi. Ota-onalar ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolani tarbiyalashda, ijtimoiy hayotga moslashtirishda o'zlaridagi ruhiy muammolarni yengishlari kerak.

Afsuski, hali ham ba'zi ota-onalar ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaning oilaviy tarbiyasini noto'g'ri tashkil etishlari uchraydi. Ushbu holat ota-onalarning ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaga alohida munosabatda bo'lish zarurligi haqidagi ma'lumotlarga bog'liqdir.

Olimlarning ta'kidlashicha, ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarni oilada tarbiyalash amaliyotida ota-onalarning xatti-harakatlarining giperopek, gipoopek, o'z farzandining rivojlanish xususiyatlarini yashirin va ochiq tan olmaslik kabi modellari eng ko'p uchraydi. Olimlar birinchi pozitsiyaga ota-onalarning ko'rish nuqsoni va uning

oqibatlarini kam baholashlarini kiritadilar. Bu shaxsni shakllantirish jarayoniga salbiy ta'sir qiladi va V. P. Gudonisning fikricha, asossiz optimizmga olib keladi. Ko'rish nuqsoni va bolani o'qitish va tarbiyalash bilan bog'liq xususiyatlarni e'tiborsiz qoldirib, ota-onalar mustaqil ravishda tizimli tuzatish ishlarini tashkil qila olmaydilar va defektolog (tiflopedagog)larning yordamidan foydalanish imkoniyatiga ega emaslar.

L.S.Vigotskiy ham ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaning oiladagi noto'g'ri tarbiyasini ko'rish bilan bog'liq muammolar sababli bolaga haddan tashqari muhabbat ko'rsatilganligi yoki bolaga ko'plab cheklovlar qo'yilganligi bilan izohlaydi.

Bola oilada alohida mavqega ega. U sog'lom tengdoshlariga qaraganda turli xil pedagogik talablar bilan yondashadigan obyektga aylanadi. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanish imkoniyatlarini bilmagan holda, ota-onalar ularni tarbiyalashning maqsad va vazifalarini noto'g'ri tasavvur qilishadi. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tarbiyalashda ota-onalar nafaqat ko'rishdagi nuqsonlarni kompensatsiyalash yo'llarini bilishlari hamda ularga rioya qilishlari kerak.

Oilada ko'rish qobiliyati buzilgan bolani oilaviy tarbiyalash san'ati o'rganilishi kerak. Ko'rish qobiliyati buzilgan bolalarni oilaviy tarbiyalashning muhim vazifalaridan biri bu ijtimoiylashishdagi qiyinchiliklarini yengishda faol pozitsiyani yaratishdir.

Maktabgacha yoshdagi davr bolani tarbiyalash uchun juda muhim davr. Ko'pincha, ota-onalar farzandining hali kichkina ekanligiga ishonib, ko'p narsani tushunmaydilar, rivojlanish o'z-o'zidan keyinchalik sodir bo'lishiga ishonishadi. Bu, ayniqsa, ko'rish qobiliyati va aqli zaif bolalarga nisbatan chuqur noto'g'ri yondashuv. Ushbu bolalarning kamchiliklarini tuzatish, kundalik ko'nikmalarni shakllantirish, o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish va to'g'ri xulq-atvorni o'rgatish, shuningdek o'yin, plastilin bilan ishlash, shakli, kattaligi, rangi va boshqalarni idrok etish maktabgacha yoshda boshlanishi kerak. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar maktabga barcha bolalar bilan bir xil yoshda boradilar. Ota-onalar farzandining maktabgacha yoshdagi yillarida nimani o'rganishi kerakligini bilishlari lozim, shunda uning ixtisoslashtirilgan maktabda bo'lishi u uchun samarali bo'ladi.

Maktab yoshiga kelib, bola uy sharoitida mustaqil ravishda o'ziga xizmat qila olishi, uydan chiqib ketishi, bolalar orasida bo'lishi, o'qituvchining e'tiborini va vaqtini ular bilan baham ko'rish, boshqa bolalar bilan o'ynashi va ishlashi, tushuntirishlarni tinglashi, diqqatini jamlay olishi, boshqalarni, shu jumladan o'qituvchini tinglashi, oddiy topshiriqlarni bajarishi kerak. Bola yuqoriga, pastga, o'ngga, chapga tushunchalarni bilishi, boshlangan ishni oxiriga yetkazishi kerak. Bola raqam haqida tushunchaga ega bo'lishi, harflarni bilishi, she'rlar o'qishi, hikoyalar va ertaklarni tinglashi, savollar bo'yicha yoki oddiy hikoyalarni mustaqil ravishda takrorlashi kerak.

Albatta, qayd etilgan barcha narsalarni ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarning har biri har xil darajada o'rganishi mumkin. Bu bolaning aql-idrokiga, uni tarbiyalaydigan va o'qitadigan o'qituvchilarga va birinchi navbatda ota-onalarga bog'liq. Ota-onalar bolaga doimo yangi narsalarni o'rgatishlarini yodda tutishlari kerak. Bola xato qilsa, biror narsa muvaffaqiyatsiz bajarsada, bundan xafa bo'lmaslik, oldinga siljish va rivojlanishga o'rgatish lozim.

Ota-onalar o'yin faoliyatida bola ko'rish qobiliyatidan foydalanishi kerakligini bilishlari kerak. Mutaxassislarning fikriga ko'ra, agar bola yaxshi yorug'lik va normal

gigiyena sharoitida mashq qilsa, ko'rish yomonlashmaydi. Ko'rish qanchalik ko'p ishlatilsa, vizual mahsuldorlik shunchalik yuqori bo'ladi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida maqsadga yaqinlashish asta-sekin amalga oshiriladi. Bu shuni anglatadiki, bola mo'ljallangan natijalarga erishishdan oldin, uni o'rganishi kerak bo'lgan narsaga yaqinlashtiradigan bir qator bosqichlardan o'tadi. Bosqichma-bosqich o'rganish hamma narsadan zarur. Faoliyat va qiziqishni oshirish uchun siz bolaning unung barcha kichik yutuqlarini qayd etish kerak. Rag'batlantirish, maqtash uning rivojlanishiga hissa qo'shadi, uning imkoniyatlarini kengaytiradi. Har bir bolaning individual xususiyatlari, uning xohish-istaklari hisobga olinishi va ta'lim va tarbiya jarayonida oqilona ishlatilishi kerak. Har bir bola uchun maqbul sharoitlarni topish, u uchun oilada, maktabgacha ta'lim muassasasida, maktabda qulay muhit yaratish muhimdir. Shu bilan birga, bolalar kundalik hayotda zarur bo'lgan narsalarning ko'pini olishadi. Ko'pgina bolalar mehnat ko'nikmalarini egallashga qodir, bu kelajakda kasb egallashga imkon beradi. Quyida ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalarni oiladagi tarbiyasi yuzasidan bir necha tavsiyalar keltirilgan:

1. Bolangizni sevgi va hurmat bilan muomala qiling. Ularning ko'rishida nuqsoni bo'lsa ham, bu ularning o'zlarini qadrlashlari va o'zlarini qabul qilishlari uchun juda muhimdir.

2. Bolangizga o'zini o'rganishga yordam bering. Ularni o'zlarini qoniqtirish va o'zlarini qabul qilishda ko'rsatuvchi voqealar va mashqlar orqali yordam bering.

3. Bolangizning o'zini mustahkamlashiga yordam bering. Ularni o'zlarini qadrlash va o'zlarini qabul qilishda osonlikka erishish uchun ularga qo'llanma va yordam bering.

4. Bolangizning o'ziga ishonishini kuchaytirishga yordam bering. Ularni o'zlarini qoniqtirish va o'zlarini qabul qilishda o'ziga ishonish, mustaqillik va o'zgina his-tuyg'u bilan ta'minlash juda muhimdir.

5. Bolangiz bilan do'stlar va yaqinlari bilan aloqada bo'lishini ta'minlang. Ularni o'zlarini qoniqtirish va o'zlarini qabul qilishda do'stlar va yaqinlari bilan muloqot va munosabatlarni kuchaytirish juda muhimdir.

Bu maslahatlar ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolani o'zini qabul qilishda yordam beradi. Ota-ona sifatida, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolaga sevgi, hurmat va yordam ko'rsatish juda muhimdir.

Har bir ota-ona farzandini nuqsonini ham qabul qilgan holda uning rivojlanishiga ko'maklashishi, bolani ijtimoiylashtirishi, uning bu nuqsonlarini imkon darajasida korreksiyalashi lozim. Bolada bu nuqsonning borligi barcha imkoniyatlardan cheklangan degani emas. Ota – ona vahima qo'zg'amasdan, ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolani eng oddiy usul va giper himoyalarsiz tarbiyalab, unga odatiy vazifalarni berish o'rinlidir. Shunda bilimli, nafaqat o'ziga ishongan, harakatchan balki ish topishi, balki oilasini yaratishi, baxtli bo'lishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xusnuddinova, Z. (2022). Corrective pedagogy for blind children cluster mechanisms to increase work efficiency. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 12(2), 68-70.

2. Zulayho, X. (2022). Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan korreksion ishlarni tashkillashtirishda ilk qadamni tashlash. *Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali*, 80-82.

3. Zulayho, X. (2022). Ko‘rishida nuqsoni bor bolalarning korreksion mashg‘ulotlar ish tizimini tashkil etish. *Таълим ва ривожланиш таҳлили онлайн илмий журнали*, 218-220.

4. Xusnuddinova, Z. X. (2023). Alohida ehtiyojli boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og zaki nutqini rivojlantirishda yangi metodikalar va ulardan foydalanishning amaliy asoslari. *Ta‘lim tizimida yangi metodikalar va ulardan foydalanishning amaliy asoslari*, 1(1), 365-368.

5. Dehqonova, M. G., & Xusnuddinova, Z. X. (2023). Inklyuziv ta‘limda ko‘rishida muammosi bo‘lgan o‘quvchilar bilan olib boriladigan korreksion pedagogik ish samaradorligini oshirish. *Maktab va hayot*, 1(3), 31-35.

6. Qodirova, F. U., & Xusnuddinova, Z. X. (2023). Inklyuziv ta‘limga jalb qilingan zaif ko‘ruvchi o‘quvchilarning psixologik xususiyatlari. *Inklyuziv ta‘limning dolzarb masalalari: muammo va ularning echimlari respublika ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari*, 1(1), 156-157.

7. Qodirova, F. U., & Xusnuddinova, Z. X. (2022). Ixtisoslashtirilga davlat ta‘lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish orqali o‘quvchilarni inklyuziv ta‘limga tayyorlash. *International Journal of Philosophical Studies and Social Science*, 1(1), 365-368.

8. Хуснуддинова, З. Х. (2022). Эмоционально-выразительное озвучивание произведений как фактор воспитания незрячих детей. *Воспитание детей дошкольного возраста, Воспитание детей дошкольного возраста*, 1(1), 55-59.

9. Qodirova, F. U., & Xusnuddinova, Z. X. (2022). Increasing the profitability of the learning environment through the organization of adaptive learning. *NeuroQuantology*, 1(20), 1217-1224.

**AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
1-son**

Nashr qilingan sana: 25.02.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“AJER INTER” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172